

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΟΜΗ και μαθητική

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ

Στο παρακάτω κείμενο επιχειρείται μια συστηματική προσέγγιση ενός σύγχρονου φαινομένου που δεν βρίσκεται στο στενό πυρήνα της σύγχρονης εργατικής εμπειρίας. Ανάλογα μάλιστα με την κοινωνική θέση, τον ρόλο κ.λπ. που η καθεμιά και ο καθένας έχει, μπορεί να ξεφεύγει τελείως από την απτή και καθημερινή εμπειρία της/του. Παρόλα αυτά είναι ένα ακόμα αμιγώς εργατικό ζήτημα, που δυστυχώς δεν έχει υιοθετηθεί ως πολιτικό ζήτημα αιχμής στον βαθμό που θα έπρεπε από τις οργανωμένες πολιτικές δυνάμεις που επιχειρούν να ασκήσουν αντιπολίτευση απέναντι στο πρωτοφανές κύμα επίθεσης που δέχεται η εργατική τάξη σήμερα.¹

Ο λόγος για τον θεσμό της εκπαίδευσης, ο οποίος δέχεται συντριπτικές αλλαγές στον τρόπο που παρέχεται στις μαθήτριες σήμερα. Θα ακολουθήσουμε μια μέθοδο που επιχειρεί να εντοπίσει τις βίαιες και διαρθρωτικές αλλαγές που συντελούνται στην εκπαιδευτική δομή και την μαθητική υποκειμενικότητα και, εν συνεχεία, την διαλεκτική σχέση αυτών των δύο ζητημάτων. Η ανάλυση της σχέσης ανάμεσα σε εκπαιδευτική δομή και μαθητική υποκειμενικότητα μέσα στο περιβάλλον της παρούσας κρίσης μετατοπίζει την συζήτηση από το στενό περίγραμμα ενός αμιγώς «εκπαιδευτικού ζητήματος» (ή ενός ζητήματος των εκπαιδευτικών και μόνο) στο ευρύτερο πλαίσιο της καπιταλιστικής κρίσης/αναδιάρθρωσης. Αυτό συμβαίνει γιατί η αναδιάρθρωση του παλιού και η ανάδυση του νέου εκπαιδευτικού μοντέλου δεν τελεί απλά σε συνάρτηση με το περιεχόμενο ή την διαδικασία της εκπαίδευσης, αλλά αφορά συνολικότερες αλλαγές που συντελούνται στον πυρήνα του λεγόμενου Κράτους Πρόνοιας.

Κάποιες όψεις της επίθεσης που τα αφεντικά και τα κράτη εξαπολύουν ενάντια στην σύγχρονη εργατική τάξη, όπως για παράδειγμα οι απολύσεις, η αντικατάσταση του μισθού με επιδόματα, η απαγό-

σχόλια για το “παλιό” και το “νέο” σχολείο

ρευση κυκλοφορίας κ.ά., είναι πιο εμφανείς και άρα πιο άμεσα αντιληπτές από κάποιες άλλες. Η αναδιάρθρωση της εκπαίδευσης και οι κοινωνικές αντιθέσεις που αυτή παράγει ανήκει σε αυτές τις «άλλες» όψεις της επίθεσης, μεταξύ άλλων και επειδή το υποκείμενο που την υφίσταται δεν έχει αναπτύξει τις δικές του πολιτικές μορφές και υποχρεώνεται να «μιλάει» μέσω των ενηλίκων «εκπροσώπων» του. Ως τέτοιοι αναγκαστικά θα μιλήσουμε παρακάτω, ειδικά σε ό,τι έχει να κάνει με την σύγχρονη μαθητική υποκειμενικότητα. Εντούτοις, η συζήτηση που κάναμε με δύο νέες μαθήτριες Λυκείου, μια ελληνίδα και μια μετανάστρια δεύτερης γενιάς, που ζουν και «πηγαίνουν» σχολείο στην Αθήνα ήταν οπωσδήποτε χρήσιμες και διδακτικές προς αυτή την κατεύθυνση.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟ «ΠΑΛΙΟ ΣΧΟΛΕΙΟ»

Παρόλες τις τομές και τις ασυνέχειες που είχε γνωρίσει αυτό που συνηθίζουμε να αποκαλούμε τις τελευταίες δεκαετίες «εκπαιδευτικό σύστημα», μέχρι πέρυσι το σχολείο παρέμενε μεταξύ άλλων εκείνο το κτίριο μιας κρατικά οργανωμένης δομής πρόνοιας όπου οι γονείς της εργατικής τάξης άφηναν τα παιδιά τους το πρωί ώστε να πάνε στη δουλειά τους. Το σχολείο, δηλαδή, επιτελούσε την λειτουργία –καταρχήν– της ασφαλούς φύλαξης και, δευτερευόντως, της εκπαίδευσης των παιδιών κατά την διάρκεια της εργάσιμης ημέρας που οι γονείς δαπανούσαν μέσα στα πλαίσια της μισθωτής εργασίας τους. Η φύλαξη των παιδιών, ειδικά στις βαθμίδες της κατώτατης και κατώτερης εκπαίδευσης, δηλαδή στους βρεφονηπιακούς σταθμούς και τα νηπιαγωγεία,

αφορά πρωτίστως αυτό που ιστορικά ονομάστηκε «αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης», καθότι η εργασία των βρεφονηπιοκόμων και των νηπιαγωγών είναι πολύ περισσότερο εργασία φροντίδας και ανατροφής των παιδιών, παρά αμιγώς ή πρωτίστως εργασία με σκοπό την γνωσιακή εκπαίδευση.

Υπό μία συγκεκριμένη οπτική λοιπόν, το σχολείο που γνωρίσαμε στον 20ο αι., μαζί με το σπίτι και το νοσοκομείο, ήταν ένας από τους τρεις βασικούς τύπους αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Γι' αυτό και η κοινωνική μορφή του, η οποία ανταποκρινόταν στις γενικές απαιτήσεις της τελευταίας, τού προσέδωσε ορισμένα χαρακτηριστικά απολύτως συναφή με την καπιταλιστική λειτουργία του: το σχολείο ήταν ένας θεσμός *μαζικός, εξαναγκαστικός και κρατικά εποπτευόμενος*. Διαμορφώθηκε οριστικά με τον τρόπο που τον γνωρίσαμε όταν οι καπιταλιστικές κοινωνίες, μέσα από μια μακρά διαδικασία συγκρούσεων και πολιτικών διευθετήσεων, μετασχηματίστηκαν σε μαζικές και καταναλωτικές. Όταν, δηλαδή, το μεγάλο εργοστάσιο καθιερώθηκε ως ο κατεξοχήν συμβολικός και πραγματικός θεσμός, καθ' εικόνα και ομοίωσιν του οποίου ολόκληρη η κοινωνία άρχισε σταδιακά να μετασχηματίζεται. Γι' αυτό και το σχολείο του 20ου αι. ήταν μια μικρογραφία του φορντικού εργοστασίου, όπως ασφαλώς και μια σειρά άλλων κοινωνικών θεσμών της φορντικής κοινωνίας όπως το νοσοκομείο, η φυλακή, το ψυχιατρείο κ.ά.

Στον βαθμό που η καπιταλιστική κοινωνία μετασχηματιζόταν ραγδαία ήδη από την δεκαετία του 1970, είχε γίνει σαφές ότι το «παλιό» μαζικό σχολείο δεν ανταποκρινόταν ακριβώς στις απαιτήσεις της. Αυτή η αδυναμία να ανταποκριθεί στον νέο καπιταλιστικό ρόλο του αποτυπώθηκε μέσα από μια σειρά κοινωνικών αντινομιών που κατά καιρούς αποκτούσαν τον χαρακτήρα συστημικών κρίσεων του εκπαιδευτικού συστήματος. Το φαινόμενο της μαθητικής ανυποταξίας (και ενίοτε εξεγερτικότη-

1. Εξάιρεση αποτελούν οι συστηματικές θεωρητικές επεξεργασίες της συνέλευσης Game Over, η οποία από το 2010 έχει αναδείξει πολλές από τις πλευρές της τεχνολογικής αναδιάρθρωσης σε σχέση με ζητήματα γνώσης, εργασίας, αναπαραγωγής, διασκέφασης, εκπαίδευσης κ.ά. Επίσης οι απόψεις που διατυπώθηκαν μέσα στο τελευταίο έτος από την «Συνέλευση ενάντια στην βιοεξουσία και την κλεισούρα» έχει σημασία να διαβαστούν και να συζητηθούν.

τας), οι ριζικές αναδιαρθρώσεις στο περιεχόμενο και την διαδικασία του εκπαιδευτικού προγράμματος, η εμφάνιση νέων κυρίαρχων κοινωνικών νοημάτων σχετικά με την μάθηση, το παιχνίδι, τον ελεύθερο χρόνο κ.ά. ήταν μερικές μόνο από τις όψεις ενός συνολικότερου φαινομένου που στην μετώπη του έγραφε με μεγάλα γράμματα: Η ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΑΛΛΑΖΕΙ – ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΙΝΕΙ ΙΔΙΟ.

ΤΟ ΒΕΛΟΣ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΔΙΑΠΕΡΝΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Μία όψη της παρούσας κρίσης, που εμφανίζεται σήμερα στο επίπεδο της οικονομίας ως βίαιη καπιταλιστική εξέλιξη, στην ουσία είναι μια ορισμένη τάση καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης και πληροφοριακού μετασχηματισμού των παραγωγικών και προνοιακών δομών της καπιταλιστικής κοινωνίας που το κεφάλαιο προσπαθεί να στριμώξει μέσα σε δύο δεκαετίες απανωτών καπιταλιστικών κρίσεων: ο ψηφιακός μετασχηματισμός της κοινωνίας. Σήμερα, μέσα στον ορυμαγδό των εξελίξεων, οι ειδικοί διεθνώς, φαίνεται να συμφωνούν τουλάχιστον σε ένα πράγμα: ο ψηφιακός μετασχηματισμός είναι το πρώτο στοίχημα της διαχείρισης αυτής της κρίσης. Μόνο υπ' αυτή την οπτική μπορεί να γίνει κατανοητό ότι πλην της εργασίας, οι δύο βασικοί θεσμοί που έχουν υποστεί τους πιο συντριπτικούς μετασχηματισμούς μέσα στον τελευταίο χρόνο είναι το νοσοκομείο και το σχολείο, δηλαδή οι δυο πυλώνες του ιστορικού Κράτους Πρόνοιας.

Δεν είναι τυχαίο ότι το κεφάλαιο και το κράτος του, λειτουργώντας ως ο συλλογικός διαιτητής των ταξικών συμφερόντων του πρώτου, αμέσως μόλις ξέσπασε στον δυτικό κόσμο η λεγόμενη «πανδημία» έδρασε ως έτοιμο από καιρό για να δώσει την αναγκαία εκείνη ώθηση ώστε το εκπαιδευτικό σύστημα να μπει στην εποχή της γενικευμένης ψηφιακής μεσολάβησης. Αυτή η κεκτημένη ταχύτητα που παρουσίασε δεν ήταν προϊόν κάποιας μυστικής συμφωνίας κορυφής που αναζητούσε (ή επινόησε) ένα συμβάν-σοκ όπως αυτό της covid19 ώστε να εφαρμόσει τα μοχθηρά σχέδιά του. Ήταν η ιστορικά αναγκαία φάση της καπιταλιστικής εξέλιξης ώστε οι παλιές ταξικές διευθετήσεις που είχαν αποτυπωθεί μεταπολεμικά μέσα από την λειτουργία του Κράτους Πρόνοιας να μετασχηματιστούν και η καπιταλιστική συσσώρευση να μεταπηδήσει οριστικά σε ένα νέο στάδιο.

Στο νέο αυτό στάδιο μετασχηματισμού του Κράτους Πρόνοιας, ως βασικός μοχλός της αναδιάρθρωσης λειτουργεί η ανάγκη του κεφαλαίου για μετακύλιση του κόστους αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης από τις προνοιακές δομές του κράτους και του κάθε μεμονωμένου καπιταλιστή στις πλάτες της εργατικής τάξης συλλογικά και καθεμιάς εργάτριας εξατομικευμένα. Αυτό συμβαίνει βασικά μέσα από τον θεσμό της τηλεκπαίδευσης

σήμερα ειδικά σε ό,τι έχει να κάνει με το «σχολείο»: η εργατική τάξη καλείται εξαναγκαστικά να αναλάβει το υλικό κόστος της εργασίας με το οποίο ήταν επιφορτισμένες οι προνοιακές δομές. Οι μηχανές της τηλεκπαίδευσης (δηλαδή οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές) είναι τα εξατομικευμένα μέσα παραγωγής αυτής της εργασίας που είναι εγκατεστημένα μέσα στο σπίτι κάθε εργαζόμενης. Από την άλλη, η οργάνωση, η προετοιμασία, η επιμέλεια και η διεκπεραίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας μετακυλιέται πλέον μέσα στο κάθε εξατομικευμένο σπίτι μέσω της παροχής απλήρωτης οικιακής εργασίας που δαπανάται για λογαριασμό της καθεμιάς μαθήτριας ξεχωριστά από τους γονείς της και κυρίως από τις μητέρες. Με μία έννοια, η τηλεκπαίδευση συνιστά μία ακόμα μορφή μείωσης του έμμεσου μισθού.

Αυτή η σημαντική αλλαγή ήταν τεχνολογικά ώριμο να συμβεί μόνο μέσα στην τελευταία δεκαετία, έπειτα από την μαζική είσοδο των νέων τεχνολογιών μέσα στο σπίτι και την πολυπλευρη εξοικείωση των ανθρώπων με τα νέα τεχνολογικά εργαλεία. Δεν μπορεί να ερμηνευθεί αλλιώς το γεγονός ότι η επόμενη μέρα του πρώτου lockdown του Μαρτίου του 2020 βρήκε το «παλιό» σχολείο στο κατώφλι της νέας εποχής και την μαθητική υποκειμενικότητα να δοκιμάζεται με μια ολότελα καινοφανή συνθήκη. Το δημοσίευμα της εφημερίδας «Καθημερινή» από την 27η Μαρτίου 2020 είναι ενδεικτικό των παραπάνω:

Πέμπτη, 26 Μαρτίου 2020, ώρα 9.30 το πρωί. Όπως κάθε μέρα, ο Κωνσταντίνος Πανούσης έχει ήδη αναρτήσει από τις 9 π.μ. στην ψηφιακή πλατφόρμα τα μαθήματα της ημέρας. Ορθογραφία, ανάγνωση, μαθηματικά. Σήμερα κλίνουμε το ρήμα «νιώθω» και μαθαίνουμε κάθετη αφαίρεση. Στις 11 π.μ. θα κάνουν όλοι μαζί την πρώτη ωριαία βιντεοκλήση, «όπου θα πουν τα παιδιά τις καλημέρες τους, πώς ξύπνησαν, αν είχαν καλό

ΤΟΝ ΕΚΑΝΑ
ΚΑΤΑΘΛΙΠΤΙΚΟ
ΚΑΙ ΠΕΣΙΜΙΣΤΗ
ΚΙ ΕΤΣΙ
ΜΟΥ ΚΟΣΤΙΖΕΙ
ΤΑ ΜΙΣΑ.

ύπνο». Μέσα στην ημέρα, τα παιδιά θα προχωρήσουν τα μαθήματά τους και θα έχουν ατομικές επικοινωνίες με τον δάσκαλο για τυχόν βοήθεια. Θα ηχογραφήσουν την ανάγνωση και θα του τη στείλουν και θα προπονηθούν στην ορθογραφία ακούγοντάς τον να τους υπαγορεύει κείμενο. Μέσω της σουίτας διαδραστικών ασκήσεων, τα παιδιά «σκανάρουν» την ορθογραφία από το χαρτί και του τη στέλνουν για έλεγχο. Στις 6 μ.μ. θα κάνει πάλι όλη η τάξη κοινή βιντεοκλήση, όπου θα ανακεφαλαιώσουν την ύλη με ένα πολύ σύντομο και διασκεδαστικό τεστ. Καλώς ήλθατε στη Β' Δημοτικού της νέας εποχής!²

Η ΝΕΑ ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟΤΗΤΑ

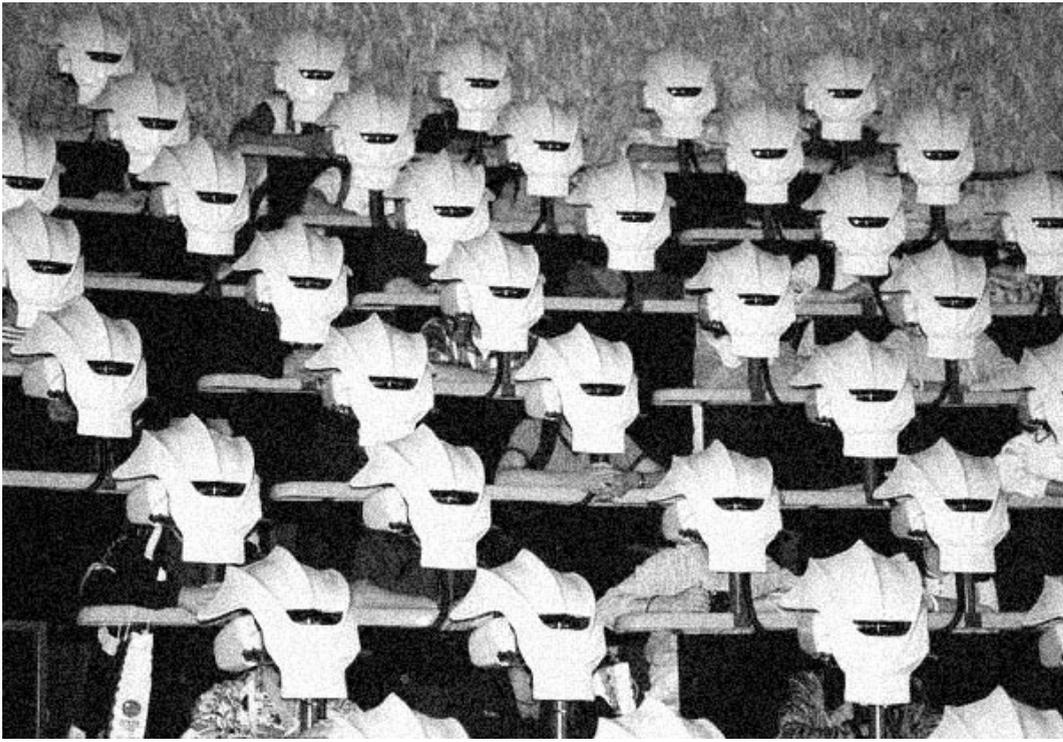
Η επέμβαση της τηλεκπαίδευσης στους όρους συγκρότησης της νέας μαθητικής υποκειμενικότητας είναι τόσο σημαντική ώστε μόνο με μια άλλη ιστορική διαδικασία μπορεί να συγκριθεί: με την συγκέντρωση των μαθητριών από τους χώρους της κοινότητας και την διά της βίας και του εξαναγκασμού καθήλωσή τους για 6 ώρες πάνω σε μια καρέκλα και ένα θρανίο. Αυτή η πρώτη φάση δημιουργίας του «παλιού» σχολείου συντελέστηκε στην Δύση μαζικά μέσα στον 20ο αι. και, όπως είπαμε παραπάνω, τελούσε σε αιτιώδη συνάφεια με την εμφάνιση του φορντικού τρόπου παραγωγής στο εργοστάσιο. Ο εξαναγκασμός μιας μαθήτριας σήμερα στην καθήλωση για 8-12 ώρες ημερησίως³ μπροστά από την οθόνη του pc είναι μια τέτοιας εμβέλειας και βάθους παρέμβαση, όχι μόνο στην ίδια την εκπαιδευτική δομή, αλλά και στην συγκρότηση της μαθητικής υποκειμενικότητας, δηλαδή του νοήματος που δίνει η καθεμιά μαθήτρια σήμερα σε αυτό που «κάνει» και αυτό που «είναι» μέσα στο σχολείο.

Ο καπιταλισμός σε περιόδους κρίσεων είναι υποχρεωμένος να αξιοποιεί την εργατική τάξη ώστε να μετασχηματιστεί. Γι' αυτό και οι επιστήμονες των αφεντικών έχουν πέσει με τα μούτρα πάνω από την μελέτη των λεγόμενων «επιπτώσεων» της τηλεκπαίδευσης στους μαθητές και τις μαθήτριες.⁴ Δεν σκοπεύουν, ασφαλώς, να παρέμβουν ώστε να αρθούν, δηλαδή να καταστραφούν, οι όροι του νέου βίαιου καταναγκασμού της τηλεκπαίδευσης που

2. Λίνα Γιαννάρου, Η δημιουργική Β' Δημοτικού της νέας εποχής, εφημ. «Καθημερινή» (27-3-2020).

3. Πρέπει να έχουμε κατά νου ότι μια μαθήτρια του Γυμνασίου-Λυκείου σήμερα παρακολουθεί κατά μέσο όρο 8-9 ώρες ημερησίως κάποια εκπαιδευτική δραστηριότητα μέσω pc (π.χ. 6 ώρες σχολικό μάθημα, 2 ώρες φροντιστήριο, 1 ώρα ξένες γλώσσες, μουσική κ.ά), πλην τμήματος του ελεύθερου χρόνου της μέσα στην μέρα που επίσης δαπανάται επιπλέον μπροστά από μία οθόνη.

4. Βλ. για παράδειγμα το αφιέρωμα Ντίνα Δασκαλοπούλου-Εύα Παπαδοπούλου, Τα παιδιά της πανδημίας στα πρόθυρα νευρικής κρίσης, Εφημερίδα των Συντακτών (11-4-2021).

οδηγεί αναπόδραστα στην απομόνωση, τη μοναξιά, την αποβλάκωση αλλά και σε μια σειρά ακόμη παθολογικά συμπτώματα (μυοσκελετικά, νευρολογικά, οφθαλμολογικά κ.λπ.). Σκοπεύουν ξανά, όπως και στο παρελθόν⁵, να κάνουν τις επιπτώσεις της βίαιης αναδιάρθρωσης απλά λιγότερο οδυνηρές και τις μαθήτριες ικανές να αντέξουν (βιολογικά, διανοητικά και συναισθηματικά) το νέο μοντέλο εκπαίδευσης.

Οι αντινομίες που παράγει, ωστόσο, το νέο εκπαιδευτικό μοντέλο δεν συναντούν μόνο τα όρια της σύγχρονης μαθητικής υποκειμενικότητας. Συγκρούονται και με τις βασικές επιστημονικές παραδοχές της σύγχρονης παιδιατρικής. Για παράδειγμα η Αμερικανική Παιδιατρική Εταιρεία, ο πλέον κυρίαρχος (και όχι απαραίτητα προοδευτικός) εκπρόσωπος της σύγχρονης παιδιατρικής επιστήμης έχει εισάγει τον λεγόμενο κανόνα «3-6-9-12» σχετικά με την έκθεση των παιδιών και των εφήβων στην οθόνη. *Τί λέει αυτός ο κανόνας; Όχι τηλεόραση πριν από τα τρία χρόνια, όχι video games πριν από τα 6, όχι internet πριν από τα 9 και όχι social media πριν από τα 12.*

Κατά παράβαση, λοιπόν, και των ίδιων των επιστημονικών κανόνων που οι ίδιοι οι «επιστήμονες» της τηλεκπαίδευσης έχουν θεσπίσει, τα σύγχρονα κράτη όχι απλά προτρέπουν αλλά *εξαναγκάζουν* τις μαθήτριες σήμερα σε ημερήσια έκθεση μπροστά στην οθόνη για χρόνο πολλαπλάσιο από τον επιτρεπτό. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς/καμία ότι μια μαθήτρια της Α' Δημοτικού σήμερα είναι εξαναγκασμένη να παρακολουθεί κατ' ελάχιστον 4 ώρες (ωρολογιακές, όχι διδακτικές) ημερησίως κάποια

διαδικασία τηλεκπαίδευσης, πέραν των επιπλέον ωρών που ούτως ή άλλως δαπανάει μπροστά από την οθόνη του pc, είτε επειδή προετοιμάζεται για την επόμενη μέρα, είτε κυρίως επειδή η οθόνη αποτελεί δυστυχώς έναν εύκολο τρόπο «απασχόλησης» ενός παιδιού που εξαναγκάζεται να μένει για αρκετές ώρες της ημέρας μέσα στο σπίτι. Όσες/οι μεγαλώνουν παιδιά ενώ παράλληλα τηλεργάζονται μπορούν πολύ ευκολότερα να κατανοήσουν αυτό το φαινόμενο.

Η ΑΠΑΞΙΩΣΗ ΤΟΥ «ΠΑΛΙΟΥ» ΚΑΙ Η ΑΠΑΣΤΡΑΠΤΟΥΣΑ ΛΑΜΨΗ ΤΟΥ «ΝΕΟΥ»

Μέσα στο σχολικό έτος 2020-2021 τα σχολεία έμειναν κλειστά τους 6 από τους συνολικά 9 μήνες λειτουργίας τους. Τα κτίρια καθεαυτά είχαν ερημώσει και κατά την διάρκεια του lockdown έδιναν την εικόνα εγκαταλειμμένων στρατοπέδων. Οι ενδοσχολικές εξετάσεις ακυρώθηκαν φέτος για δεύτερη συνεχή χρονιά. Το βάρος που το κράτος δίνει στην «διάσωση» των χαρακτηριστικών που είχε μέχρι πρότινος το «παλιό» σχολείο είναι δυσανάλογο της σπουδής που έδειξε ώστε να σπρωχτεί και να εγκαθιδρυθεί ο θεσμός της τηλεκπαίδευσης. Ο στενά κοινωνικός ρόλος του «παλιού» σχολείου έχει απαξιωθεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε η σύγχρονη μαθητική υποκειμενικότητα αναπαράγεται σε άλλους τόπους ως προς τις συναναστροφές, την κοινωνικοποίηση, τις παρέες της κ.λπ.

Παρόλα αυτά η όποια εκπαιδευτική διαδικασία συνεχίζει τυπικά να εκτελείται «κανονικά». Μόνο που η εργασία των εκπαιδευτικών και η συμμετο-

χή των μαθητριών τείνει να παρέχεται πλέον μέσα από το σπίτι, προξενώντας δομικές αλλαγές τόσο στη φύση και στο νόημα της δουλειάς, όσο και στην σύγχρονη μαθητική υποκειμενικότητα. Οι δάσκαλοι και οι καθηγήτριες όταν δεν εργάζονται στο σχολείο, συνεχίζουν να εργάζονται από το σπίτι, οι μαθήτριες –με μιαν άλλη έννοια- το ίδιο. Ένα σημαντικό τμήμα του κοινωνικού εργοστασίου, αυτό που συγκροτείται γύρω από την *εκπαιδευτική διαδικασία*, έχει εγκαταλείψει σε έναν μεγάλο βαθμό τον αναλογικό κόσμο και έχει μετακομίσει στην σφαίρα της ψηφιακότητας. Η εργασία εκεί συνεχίζει να είναι μισθωτή (άρα καταναγκαστική), το ίδιο και η παρακολούθηση των μαθημάτων. Μόνο που έχουν χάσει το στίγμα τους μέσα στην πόλη και την ενεργή διάδρασή τους μέσα στις κοινωνικές σχέσεις. Είναι μια εργασία και μια συμμετοχή που έχει γίνει εν μέρει «αόρατη», παρότι η καπιταλιστική αξιοποίησή της συνεχίζει να είναι ορατή και απτή σε κάθε στιγμή του κοινωνικού εργοστασίου.

ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΣ

Μολονότι θεωρούμε ότι η γενικευμένη ψηφιακή μεσολάβηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, ένα τμήμα μονάχα της οποίας συνιστά η τηλεκπαίδευση, είναι μια εξέλιξη που με διάφορους τρόπους στρέφεται ενάντια στην συγκρότηση μιας χειραφετημένης μαθητικής υποκειμενικότητας και, κατ' επέκταση, είναι ακόμα μια μορφή υποτίμησης της σύγχρονης εργατικής τάξης, δεν μπορούμε να υπερασπιστούμε με κανέναν τρόπο το «παλιό» σχολείο. Είναι ο θεσμός που κάθε νεανικό υποκείμενο που ριζοσπαστικοποιείται οφείλει να στραφεί εναντίον του. Βρισκόμαστε στο σημείο όπου η επιστροφή στο παλιό είναι αδύνατη, ενώ η μετάβαση στο νέο διαγράφεται δυσόιωνα. Αν θα μπορούσε να ανοιχτεί κάποια χαραμάδα κοινωνικής αντίθεσης στο πεδίο αυτό, αυτή θα έπρεπε να καταδείξει ότι:

1. Η τηλεκπαίδευση οδηγεί στην απομόνωση και τη μοναξιά και γι' αυτό εμποδίζει την συγκρότηση μιας χειραφετημένης μαθητικής υποκειμενικότητας.
2. Η γενικευμένη ψηφιακή μεσολάβηση της εκπαίδευσης συνιστά υποτίμηση της σύγχρονης εργατικής τάξης γιατί μετακυλίζει το κόστος που είχαν αναλάβει οι προνοιακές δομές στην απλήρωτη οικιακή εργασία.
3. Η ανάγκη του κεφαλαίου για ψηφιακό μετασχηματισμό της κοινωνίας είναι εξορισμού αντικοινωνική γιατί αποσκοπεί στην μεγιστοποίηση των κερδών των αφεντικών και τη συνέχιση της συσσώρευσης σε βάρος των σύγχρονων αναγκών και επιθυμιών της εργατικής τάξης, της παιδικής ηλικίας και της νεότητας.

5. Ήταν γνωστό ότι η μονότονη εργασία στο εργοστάσιο μέσα στο φορνητικό μοντέλο παραγωγής, πέραν των σημαντικών επιπτώσεων στην βιολογική υγεία, προκαλούσε ποικίλες μορφές ψυχικής δυσφορίας στους εργάτες. Από ήπιες (π.χ. άγχος, πλήξη κ.ά), μέχρι οξύτερες (νευρικούς κλωνισμούς, ψυχωσικά επεισόδια κ.ά). Με μπροστάρισσα την επιστήμη της Ψυχολογίας τότε, το κεφάλαιο ανέλαβε μέσω παρεμβάσεων στον χώρο εργασίας –αλλά κυρίως έξω από αυτόν- τον μετριασμό των συμπτωμάτων και την άμβλυση των ψυχικών επιπτώσεων της εργασίας στο εργοστάσιο. Για περισσότερα βλ. Τζοβάνι Τζέρβις, Εργάτης και νεύρωση, Στοχαστής 1978.